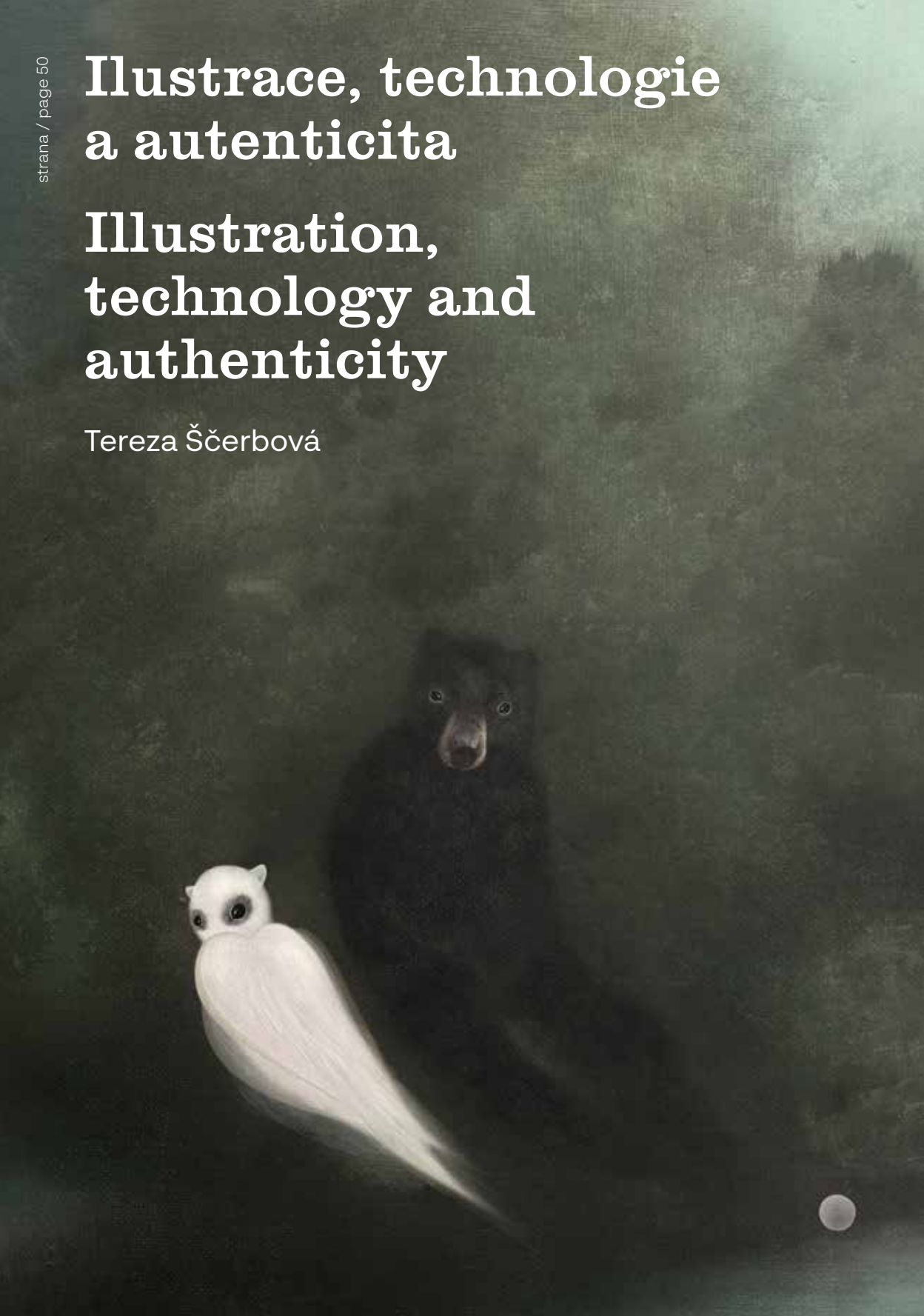

Ilustrace, technologie a autenticita

Illustration, technology and authenticity

Tereza Ščerbová

Ilustraci jsem se začala zabývat v ateliéru ilustrace a grafiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Do té doby jsem se věnovala převážně malbě a myslela jsem si, že pokud se budu něčím seriózně zabývat, bude to štětec, nikoli tužka. Paradoxně to nakonec byla právě malířská průprava, která definovala můj přístup k ilustraci. Nicméně během studia i v následné praxi jsem vyzkoušela mnoho různých poloh a technologických postupů. Chtěla jsem obor obsáhnout celý tím spíš, že nebyl mou primární volbou. V jistém slova smyslu pro mě bylo překvapující, že navzdory slušně zvládnuté kresbě, kterou jsem se učila několik let, se mi dostalo nejvíce ocenění a uznání za knihy a projekty, které mají k malbě a svobodné tvorbě nejbliž. Obojí se propojuje například v mé autorské knize *Krtník*, která dostala ocenění Zlatá stuha. Tohoto milého uznání se mi dostalo ještě jednou za knihu Marky Míkové *Škvíry* a cením si i nominace na tuto cenu za ilustrace ke knize *Kdo zabil Snižka* od Petry Soukupové. Některé z knih, které jsem měla možnost ilustrovat, se pak dostaly do katalogů White Ravens. Ve své práci se kromě knižní ilustrace věnuji i různorodým výtvarným projektům na zakázku, jako jsou výmalby interiérů nebo výtvarné řešení v rámci postprodukce. Má autorská činnost se v současné době přesunula k malbě, protože mě na jaře čeká výstava a souběžně pracuji na nové autorské knize pro dospělé. Od letošního roku pak spolu s mým kolegou Štěpánem Málkem povedeme ateliér intermédií v Art & Design Institut v Praze. Momentálně také připravuji podklady pro dětskou knihu, kterou bych měla na podzim ilustrovat pro nakladatelství Host.

Současná ilustrace je stejně jako ostatní tradiční umělecké disciplíny postavena před otázkou, zda používat moderní technologie, nebo se držet tradičních řemeslných postupů. Mohlo by se zdát, že snad jen malíři se nikdy nevzdali štětce, ale i oni se stávají součástí digitálního světa, neboť v mnoha

případech jim jako podklady pro motivy obrazů slouží fotografie a videozáznamy. Podobně jsou na tom sochaři, kteří využívají nových technologií ve výrobě, nemluvě o tom, že 3D tisk se stále zdokonaluje. Je to ale právě ilustrace, u které je používání nových nástrojů nejvíce zjevné a diskutabilní, protože na rozdíl od práce sochařů a malířů jsou technologie nejen pomůckou při výrobě, ale přímým nástrojem tvorby.

Poslední dekádu se tím pro každého ilustrátora otevírá téma, jestli moderní technologie používat, či nikoli, a pokud ano, pak jakým způsobem. V tomto kontextu se nabízí i provokativní otázka. Používal by Jiří Trnka Photoshop, Illustrator, Procreate nebo třeba Zbrush, kdyby tvořil dnes? Změnilo by to jeho styl? Dá se jeho styl vůbec replikovat v grafických programech, anebo je nemožné nahradit ruční práci? Odpověď na otázku, jaký postup realizace svých ilustrací by zvolil Jiří Trnka dnes, je velice spekulativní. Na co ale lze odpovědět s jistotou je, že by se jen těžko vyhnul tomuto dilematu. Moderní technologie jednoduše řečeno dokážou kouzlit, a pokud má v sobě tvůrce dětského, zvidavého ducha, bude nutně okouzlen možnostmi, které mu nové nástroje a technologie umožňují. Stejně jako v jiných oborech má ale okouzlení novými možnostmi nejedno podstatné úskalí. Tak jako v jakémkoli jiném řemesle i tady platí, že aby se pravidla mohla porušovat, je nutné je znát. Jinými slovy, pokud ilustrátor neumí kreslit, kolorovat a tvořit bez počítače, tedy celou fázi ruční práce přeskochí, stane se nejen otrokem svého tabletu, ale řemeslná neznalost bude na jeho práci vidět. Ilustrace bude plochá a bez ducha. Replikovat jakoukoli ilustraci Jiřího Trnky moderními nástroji totiž není hračka. Jemnost kresby a mistrovská práce s barvou a texturami vyžaduje znalost těchto technik a pochopení toho, že když dva dělají totéž, není to totéž. Problém využití moderních technologií vidím především v tom, že jsou jako nástroj špatně pochopeny už na samém začátku. Pokud za-

čínající tvůrce chápe tyto nástroje výhradně jako způsob, jak se vyhnout hodinám práce, pak se stane přesně to, co zamýšlel. Jeho práce bude jednoduchá nejen ve své formě, ale i ve svém obsahu. Snaha si práci ulehčit a nikoli ji obohatit je tím momentem, který vnesl do knižní kultury vulgaritu, diletantství a v neposlední řadě i nedostatek originality v samotném pojetí. Jestliže neznám postup práce v klasických technikách a nemám svůj autentický rukopis, který vzniká delší dobu a mnohdy i léta, pak nedokážu svůj styl, záměr nebo vizi replikovat ani v grafických programech. Mou stylizaci a textury v takovém případě neurčuji já jako tvůrce, ale grafický program, což způsobuje to, že se konkrétně z knižní ilustrace vytrácí autenticita a duše. Vzniká tím paradoxně to, že se sobě knihy podobají jako vejce vejci. Nicméně nedostatek originality, trendy a epigonství jsou součástí umění napříč historií a v tomto směru se neděje nic, co by mělo tvůrce znepokojovat. Měl by se držet svého stylu i za cenu toho, že se jeho práce nesveze na vlně momentálních trendů.

Být solitérem, který jde svou cestou bez ohledu na tlak trhu, společnosti, trendů a nakonec i technologií je těžší, než se zdá. Je to ale současně jediná možná cesta, jak tvořit autenticky, tak jako bezesporu tvořil Jiří Trnka. Myslím si, že podstata, která jeho práci činí nadčasovou a stále v mnoha ohledech svěží a podmanivou, je naprostá upřímnost, skutečnost, že do své práce vkládal mnoho citu a delikátní něhy. Ačkoli jsou jeho postavy stylizované, ponechává jim ladnost proporcí. Výraz ve tváři pohádkových i lidských bytostí má zastřený, lehce melancholický výraz, který jim tímto způsobem ponechává tajemství a propůjčuje život. Prostředí, ve kterém postavy ožívají, je promyšleno do posledního detailu, byť je v něm ponechána lehkost. Dohromady jeho ilustrace tvoří podmanivý celek, kde se jednotlivé prvky harmonicky doplňují a vytvářejí dojem, že jako divák a čtenář vstupují do jiného světa, ve kterém

jsem vítaným hostem. Hřejivost, vstřícnost a lidskost je podle mého názoru to, co v sobě musel mít i samotný autor. Jsou to kvality, které stojí za talentem a neuvěřitelnou zručností, se kterou Trnka tvořil. Dost možná jsou to v první řadě kvality charakteru, které odlišují průměrné tvůrce a ilustrátory od těch, kdo jsou schopni vytvořit atmosféru, jež vtahuje do nitra obrazu podobně jako rozhovor s člověkem, který má v sobě hlubokou zkušenost a pochopení pro lidský svět. Je zvláštní a zároveň naprosto příznačné, že jsou to právě děti, které na obrazy, lidi, zvířata, přírodu a jejich společné příběhy reagují právě oním citem, postrádajícím kalkul, ať už morální či estetický. A podobně jako reagují na plnost světa, který vnímají nezastřenými smysly, vnímají i obrazy. Je-li obraz bez obsahu, věnují mu pár vteřin, je-li v něm přirozená plnost, vrací se a prohlížejí si jej znovu a znovu.

Současné děti se ve své vnímavosti nijak neliší od předešlých generací. Je celkem přirozené, že nesoudí obrazy podle řemeslných měřítek v tom smyslu, že by jim vadilo používání moderních nástrojů. Nejsou pohoršeny 3D ilustracemi, líbivostí nebo naopak záměrným staromilstvím. Je úplně v pořádku, že podlehnou trendu a milují postavičky i výtvarné provedení, které nemá nejvyšší kvalitu a úroveň. Nelze se divit, že jsou vizuálně přehlaceny podbizivostí, s jakou na ně útočí všudypřítomný marketing. Dost možná je ale o to víc důležité, aby v rámci vší té obrazové a významové iluze dostaly také něco tak komplexního a lidského, jako byla práce Jiřího Trnky. Jsem přesvědčena o tom, že vytvoření atmosféry dvourozměrného obrazu tkví v tom, že tvůrce musí mít celistvý obraz světa, který má reprodukovat, především sám v sobě. V knižní ilustraci se pak empaticky napojit na autora textu a prezentovat i jeho vizi. Stále se ale jedná o schopnost vnímat celek se všemi jeho detaily a postupovat podobně jako kameraman, který vybírá vhodnou část obrazu z celku. Umění ilustrace není královskou

disciplínou, jakou je bezesporu malba, není to monumentální záležitost, jako je socha. Ilustrace je tlumočnickem v Babylonu světa. Není okázalá, nebudí pozornost, nenutí překonávat hranice intelektu, není tady proto, aby posouvala hranice. Existuje proto, aby připomínala v poslední době dost opomíjené měřítko malého, něžného srdce, které dokáže promlouvat k lidem bez rozdílu.

Nebojme se být soudobými tvůrci, kteří využívají k tvorbě všechny nástroje, ale nezapomínejme na podstatu toho, co děláme. Ilustrace je svého druhu popelka, která zazáří až poté, co si projde nesnázemi a tvrdými podmínkami. Nicméně proto je její proměna tak fascinující a hluboce lidská. Neovládne-li tvůrce řemeslo, nevydrží-li příkoří a tvrdé podmínky, které v našem oboru jsou, nevydá ze sebe žádný klenot. Průměrná, byť kvality nepostrádající práce, nevyžaduje výjimečnost ducha a je to tak v pořádku. Přesto vznikají knihy a ilustrace, které jsou něčím výjimečné, a já se domnívám, že za nimi stojí výjimeční lidé. Která díla a lidé to jsou, ukáže ale až čas. Jiří Trnka prošel zkouškou časem, a když se dívám na jeho dílo dnes, vidím, že nejen obstál, ale stal se inspirací pro mnohé jiné tvůrce. A já se cítím jedním z nich. Ve své práci kladu velký důraz na atmosféru a autenticitu stylizace, která je mi vlastní. Některé knihy se mi povedou více než jiné. Stále se zdokonaluji a hledám. Zajímají mě i jiné výtvarné disciplíny, především malba. Věnuji se také psaní. Přesto to bylo právě studium ilustrace, které mě donutilo strávit několik let s tužkou v ruce, a troufám si tvrdit, že bez toho bych později nedokázala pracovat svobodně i v jiných médiích. Stejný princip nalézám i ve způsobu, jakým pracuji s barvou. Kdybych neuměla malovat a neprošla mnohdy marnými pokusy ovládnout toto médium, nedokázala bych kolorovat ani ilustrace. V současné době mimo jiné využívám nové média a přistupuji k nim s dětským úžasem. V mnohém mi usnadňují práci v tom smyslu, že mi šetří čas

v rámci předtiskové přípravy. Umožňují mi zvládnout knihu v kratším čase, který daleko lépe odpovídá výši honoráře. Na druhou stranu je pro mě představa, že bych už nikdy nemalovala štětcem a nikdy nic nenakreslila ručně, velice bolestná. Je to tedy otázka míry a lásky k řemeslu jako takovému. Kdo jednou vytvořil originál bez zásahu počítače a bez jakéhokoli ulehčení, tedy vytvořil dílo sám spolu s múzami, ten se cítí jako námořník, který právě proplul bouří. Tomu pocitu extatického zázraku, že je to vůbec v mých silách stvořit obraz nebo ilustraci barvou nebo tuhou, se nic nevyrovná. Je to asi takový rozdíl, jako sledovat dokonalý film, nebo naopak žít zdánlivě nedokonalý život. Co si vyberete vy?

Illustration, technology and authenticity

I started to focus on illustration in the Illustration Studio at the Academy of Arts, Architecture and Design in Prague. Until then I had been mostly concentrating on painting, and I thought that if I were going to focus on anything seriously, it would be the brush and not the pencil. In the end, paradoxically, it was my foundation in painting that defined my approach to illustration. Nevertheless, while I was a student and when working afterwards I tried out all sorts of modes and technological approaches. I wanted to cover the field all the more because it was not my primary choice. In a certain sense of the word I found it surprising that despite my decent mastery of drawing, which I had learned for several years, I won most appreciation and recognition for books and projects that were closest to painting and free work. The two are connected in, for example, my auteur book *Krtník*, which won a Golden Ribbon award. I received this welcome recognition once again for Marka Miková's book *Crannies*, and I am also glad to have been nominated for the same award for my illustrations for the book *Who Killed*

Snížek by Petra Soukupová. Some of the books I had the opportunity to illustrate subsequently found their way into the White Ravens catalogues. As well as illustration, I am also commissioned to undertake various art projects such as interior murals and art design in postproduction. Recently my activity has moved more towards painting – I have an exhibition awaiting me in spring – and at the same time I am working on a new auteur book for grown-ups. From this year, I and my colleague Štěpán Málek have led the Intermedia Studio at the Art & Design Institute in Prague. I am currently also preparing the material for a children's book that I am due to illustrate in the autumn for the publishing house Host.

Like other traditional artistic disciplines, contemporary illustration faces the question of whether to use modern technology or to stick to the traditional technical approaches. It might seem that only painters have never given up their brushes, but even they are becoming part of the digital world, since in many cases photographs and video recordings serve them as motifs for pictures. It is similar for sculptors, who make use of new technology in production, not to mention the fact that 3D printing is becoming ever more perfect. However, it is illustration where the use of new tools is most apparent and contentious, because unlike with sculptors and painters, technologies are not only an aid during production, but a direct tool of work.

During the last decade it has become an issue for all illustrators whether to use modern technology or not, and if so, in what way. In this context a provocative question arises. Would Jiří Trnka use Photoshop, Illustrator, Procreate or Zbrush if he were working today? Would it change his style? Can his style even be replicated in graphics programmes, or is it impossible to replace hand work? It is extremely speculative to guess what approach Jiří Trnka would take to his illustration today. What we can say

with certainty, however, is that it would be difficult for him to avoid the dilemma. Simply put, modern technologies are able to enchant, and if a creator has a childlike and curious spirit, he or she will necessarily be enchanted by the possibilities that the new tools and technologies allow. As in other fields, however, this enchantment with new possibilities has more than one fundamental drawback. As with any other craft, if you are going to break the rules then you need to know them. In other words, if illustrators are unable to draw, colour and create without a computer, and simply omit the whole stage of hand work, then they will not only be slaves to their tablets but their lack of craftsmanship will be visible in their work. It is no small feat to replicate any of Jiří Trnka's illustrations using modern tools. The fineness of his drawing and his mastery of colour and texture requires a knowledge of these techniques and an understanding that when two people do the same thing the result is not the same.

Above all, I believe the problem with using modern technologies is that they tend to be badly understood right from the beginning. If, when starting out, artists see these tools exclusively as a way of avoiding hours of work, then this is exactly what will happen. Their work will be simple not only in form but in content. Efforts to save on work rather than enrich it is what has brought into book culture vulgarity, amateurism and, last but not last, a lack of originality in the very concept. If I do not know how to work in classic techniques and I do not have the authentic style that is created over a long time, even years, then I will not be able to replicate my style, aim or vision in graphics programmes either. In such a case it is not I as creator who is defining my stylisation and textures, but a graphics programme, and this results in book illustration losing authenticity and soul. Paradoxically, the result is that books end up resembling each other like peas in a pod. Still, on the other hand,

insufficient originality, trends and imitation have been part of art throughout history, and in this sense what is happening ought not to disturb true creators. They should stick to their style even if it means their work does not ride the wave of momentary trends.

It is harder than it might seem to be a loner, going your own way regardless of the pressures of the market, society, trends and even technology. At the same time, it is the only possible way of producing authentic work such as that which Jiří Trnka undoubtedly created. I think the fundamental essence of what makes his work timeless, and still in many respects fresh and bewitching, is the utter honesty of the way he put so much feeling and delicate tenderness into his work. Although his figures are stylised, he gives them harmony of proportion. The expressions on the faces of both his fairy tale and human characters are veiled in a slight melancholy, which renders them mysterious and lends them life. The environment in which the figures come to life is thought out down to the last detail, although it keeps its lightness. Together his illustrations create a bewitching whole in which the individual elements complement each other harmoniously and create the impression that I, the viewer and reader, am entering another world, in which I am a welcome guest. This warmth, kindness and humanity is something I believe the author himself must have had in him. They are qualities that lie behind the talent and incredible deftness with which Trnka created. It is quite possible that it is first and foremost qualities of character that distinguish average artists and illustrators from those who are capable of creating an atmosphere that draws you into the picture in the same way as talking to someone who has profound experience and an understanding of the human world. It is strange, and yet at the same time utterly telling, that it is children who react to pictures, people, animal, nature and their

common stories with that very lack of calculation, whether moral or aesthetic. And just as they react to the fullness of the world, which they perceive with candid senses, so they perceive pictures. If a picture has no content, they devote no more than a couple of seconds to it. If it has a natural fullness, they return to it and look at it again and again.

Contemporary children do not differ from previous generations in their perceptiveness. It is fairly natural that they do not judge pictures on the basis of technical criteria in the sense that they might be bothered by the use of modern tools. They are not outraged by 3D illustrations, attractiveness or deliberate old-fashionedness. It is quite all right that they succumb to trends and adore characters and artistry that are hardly of the highest quality and level. It is not surprising that they are visually overwhelmed and saturated by the pandering way in which they are assaulted by ever-present marketing. It is thus maybe all the more important that, with all this pictorial and semantic illusion, they should be given something as complex and humane as the work of Jiří Trnka. I firmly believe that in order to create an atmosphere in a two-dimensional picture, the artist has to have a holistic picture of the world that is to be reproduced, above all within themselves. In book illustration it is then a matter of connecting empathetically with the author of the text and presenting his or her vision as well. All the time it is about the ability to perceive the whole with all its details and to proceed like a cameraman who chooses a suitable part of the picture from the whole. The art of illustration is not a royal discipline, as painting undoubtedly is. It is not a monumental affair, like a sculpture. An illustration is an interpreter in the Babylon of the world. It is not showy, it does not provoke attention, it does not push the boundaries of the intellect. It exists in order to remind us of the – recently often neglected – criterion

of the small, gentle heart that manages to talk to people without difference. Let us not be afraid to be contemporary artists, making use of all the tools at our disposal, but let us also not forget the essence of what we do. Illustration is in many ways a Cinderella who becomes radiant only once she has passed through tribulations and harsh conditions. However, this is just what makes her transformation so fascinating and deeply human. If creators are unable to master their craft, if they are unable to withstand the difficulties and harsh conditions that undoubtedly exist in our field, they will never produce any jewels. Average work, although not devoid of qualities, does not require an exceptional spirit, and this is quite all right. Nevertheless, books and illustrations are created that are exceptional in some way, and I believe that it is because they have exceptional people behind them. Which works and people they are, only time will tell. Jiří Trnka passed the test of time, and when I look at his work today, I see that he not only passed it, but became an inspiration for many other creators. I consider myself one of them. In my work I put a great emphasis on atmosphere and the authenticity of a stylisation that is peculiar to me. Some of my books work out better than others. I am still improving and seeking. I am also interested in other artistic disciplines, above all painting. I also write. Still, it was the study of illustration that forced me to spend several years with a pencil in my hand, and I dare say that without it I would not have managed to work freely in other media as well. I also find the same principle in the way I work with colour. If I did not know how to paint, and had not made many vain attempts to master the medium, I would not be able to colour illustrations. Among other things, I currently use new media, and approach it with a childlike amazement. In many ways it makes my work easier in the sense that it saves time on pre-print preparation. It allows me to finish a book in a shorter time

that then corresponds far more to the level of the fee. On the other hand, the idea that I might never again paint with a brush and never again draw anything by hand is one I find very painful. It is a question of degree, and of love for the craft in itself. Anyone who has created an original without the intervention of a computer and without any kind of facilitation, in other words who has created a work alone with the muses, feels like a sailor who has just navigated through a storm. The ecstatic and miraculous feeling that it is in my power to create a picture or an illustration using paint or lead is like nothing else. It is maybe like the difference between watching a perfect film or living an apparently imperfect life. Which will you choose?

Bibliografie / Bibliography

vlastní tvorba / own work:
 MÍKOVÁ, Marka. *Škvíry*. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1311-2.
 ŠČERBOVÁ, Tereza. *Krtník*. Brno: Host, 2016. ISBN 978-80-7491-785-1.
 SOUKUPOVÁ, Petra. *Kdo zabil Snížka?*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-226-8.
 KARAFIÁT, Jan. *Broučci*. Praha: Albatros, 2021. ISBN 978-80-000-6336-2.

- 1/ Pietní akt na Ústředním hřbitově v Plzni / Commemoration ceremony at Pilsen's Central Cemetery
- 2/ Přednáška / Lecture by Marco Ieie
- 3/ Výstava Ateliér animace *10 let v Galerii Ladislava Sutnara / Exhibition Animation Studio *10 Years in the Ladislav Sutnar Gallery
- 4/ Workshop pod vedením / led by Andrea Tachezy, Marco Ieie